

Problemy współczesnej gospodarki Ukrainy — analiza struktury PKB

JEL classification: O1, E01, E61, L12, L60, L61, L71

Słowa kluczowe: Ukraina, PKB, choroba holenderska, produkcja przemysłowa, metale i hutnictwo, górnictwo

Keywords: Ukraine, GDP, Dutch disease, industrial production, metals and metal products, mining

Abstrakt: Ukraina jest państwem o wielkim potencjale gospodarczo-ekonomicznym, którego podstawę stanowi wielka i zróżnicowana baza surowców mineralnych oraz rozwinięty kapitał ludzki. Dokładne sprecyzowanie problemów rozwoju tego kraju oraz sposobów ich rozwiązania pomoże nie tylko rozwiązać kryzys gospodarczy w tym kraju, lecz także spowodować, że Ukraina stanie się ważnym graczem na arenie międzynarodowej. Podstawą określenia problemów gospodarczych Ukrainy jest wysokość oraz struktura jej PKB.

Problems of contemporary Ukrainian economy — analysis of the GDP structure

Abstract: Ukraine is a country with great economic potential, which is based on large and diversified amounts of mineral resources and developed human capital. Precise definition of the country's development problems and ways of solving them will not only provide solution to the economic crisis in the country, but will also make Ukraine an important player in the international area. The basis used to determine the economic problems of Ukraine is the volume and structure of its GDP.

Wstęp

Ukraina jest ważnym partnerem handlowym, z jednej strony dla wielu państw członkowskich Unii Europejskiej (Włoch, Polski, Niemiec, Francji i Czech)¹,

¹ Portal internetowy Nacionalna Biblioteka im. W.Wernadskiego, Л. Садула, Основні торговельні Партнери України в Європейському Союзі, http://archive.nbuv.gov.ua/portal/chem_biol/nvnltu/20_1/144_Sadula_20_1.pdf; 21.10.13.

z drugiej zaś dla unii celnej tworzonej przez Rosję, Białoruś i Kazachstan. Rozwój gospodarki tego kraju pozwoli go przekształcić w „most łączący gospodarki Europy i Azji”. Podstawowym wskaźnikiem makroekonomicznym, którym trzeba się kierować, charakteryzując gospodarkę Ukrainy, jest produkt krajowy brutto.

Przez ponad 20 lat niepodległości w gospodarce Ukrainy nastąpiło wiele drastycznych zmian ekonomicznych, ustawodawczych, społecznych i politycznych, dużo pracy czeka jeszcze rząd ukraiński, aby kraj ten osiągnął status państwa europejskiego z, w pełni otwartą, rynkową gospodarką.

Celem pracy jest zbadanie na podstawie danych statystycznych zmian struktury PKB w okresie od uzyskania niepodległości przez Ukrainę (1991 r.) do 2012 roku oraz wyjaśnienie rzeczywistych problemów współczesnej gospodarki Ukrainy. Zdefiniowanie problemów jest podstawą kontynuacji i przyspieszenia rozwoju gospodarczego Ukrainy oraz jej szybszej integracji z gospodarką europejską i światową. Według mnie podstawowym problemem gospodarki Ukrainy są skutki negatywnego zjawiska ekonomicznego w kraju nazywanego „Chorobą hollenderską”, które powoduje, że Ukraina stanowi źródło materiałów, surowców oraz taniej siły roboczej dla państw sąsiednich.

Charakterystyka gospodarki Ukrainy

Na podstawie danych „The World Factbook” gospodarka Ukrainy zajmuje 39 miejsce wśród wszystkich gospodarek świata² według kryterium wysokości PKB (np. w 2012 r. PKB Ukrainy stanowiło 176,1 mld USD). Jednocześnie według kryterium PKB *per capita* Ukraina zajmuje 133 miejsce wśród 227 gospodarek świata (7421 \$ na osobę w 2012 r.)³. Średnie wydatki gospodarstw domowych Ukrainy są najniższe wśród państw Europy Wschodniej.

Podstawą współczesnej gospodarki Ukrainy jest kapitał, wykorzystywany jeszcze z czasów ZSRR, który został oddany prywatnym przedsiębiorstwom w ramach masowej polityki prywatyzacji.

Dokonyując analizy współczesnego stanu rozwoju gospodarczego Ukrainy, najlepiej posłużyć się wskaźnikiem nominalnego PKB. Dynamika PKB w okresie niepodległości charakteryzuje się bardzo nierównomiernym rozwojem. Wielkie straty poniosła gospodarka Ukrainy po rozpadzie Związku Radzieckiego, co było związane z tak zwanym niepełnym cyklem produkcji, który polegał na tym, że w związku z rozerwaniem unii celnej z innymi byłymi państwami ZSRR (np. Rosją, Białorusią, Mołdawią) zostały wprowadzone cła i bariery handlowe między państwami, co z kolei zmieniało zasady współpracy między firmami, powodując

² Portal internetowy The World Factbook, <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/up.html>; 17.10.13.

³ Portal internetowy Banku Światowego, <http://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.PCAP.PP.CD>.

zwiększenie kosztów i cen produkcji. Taka tendencja w gospodarce przyczyniła się do tego, że Ukraina jeszcze nie pokryła strat gospodarczych z 1990 roku, a dopiero w 1999 roku zanotowano po raz pierwszy w okresie niepodległości wzrost gospodarczy (1999 r. — 7,4%)⁴. Podczas pierwszych czterech lat niepodległości głównym zadaniem czynnego rządu było spowolnienie upadku gospodarki Ukrainy.

Ukraina poniosła ogromne straty podczas światowego kryzysu gospodarczego 2008 roku, hrywna ukraińska straciła 38% swojej wartości w porównaniu z dolarem amerykańskim. Wielkość PKB Ukrainy po kryzysie 2008 roku spadła prawie o 30%.

Tabela 1. Wielkość nominalnego PKB Ukrainy w okresie niepodległości

Rok	Wielkość PKB		Rok	Wielkość PKB	
	Dane w mld karbowanów (po roku 1996 w mld UAH)	Dane w mld USD		Dane w mld UAH	Dane w mld USD
1991	299	77,4	2002	225,8	42,37
1992	5033	73,9	2003	267,3	50,15
1993	148273	65,6	2004	345,1	64,87
1994	1203769	52,5	2005	441,5	86,23
1995	5451642	48,2	2006	544,2	107,76
1996	81,5	44,78	2007	720,7	142,7
1997	93,3	50,16	2008	948,1	179,9
1998	102,6	41,88	2009	913,3	117,01
1999	130,4	31,58	2010	1082,5	136,3
2000	170,1	31,26	2011	1302,1	163,4
2001	204,1	38,02	2012	1408,9	176,1

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych statystycznych z portali internetowych: Ministerstwa Finansów Ukrainy <http://index.minfin.com.ua/index/gdp/>; 19.10.13; 14:53 i Ukraińskiego Biura Statystycznego <http://www.ukrstat.gov.ua/>; 19.10.13; 14:53, oraz danych dotyczących kursów walutowych UAH-USD z portalu internetowego Ukraina http://www.u-kraina.com/index.php?option=com_content&view=article&id=44:1992-1999&catid=19&Itemid=32; 19.10.13; 15:02, a także Centralnego Banku Ukrainy www.bank.gov.ua/files/Exchange_r.xls; 19.10.13; 15:02.

Po kryzysie gospodarczym 2008 roku gospodarka Ukrainy powróciła do stabilnego wzrostu (przewidywany wolumen PKB w roku 2013 stanowi 211 mld USD)⁵. Jednak podstawowe problemy gospodarki nadal nie zostały rozwiązane.

⁴ Portal internetowy Finanse UA, <http://news.finance.ua/ua/~1/110/all/2007/11/22/111679>.

⁵ Portal internetowy Ministerstwa Finansów, https://www.google.pl/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=1&ved=0CCoQFjAA&url=http%3A%2F%2Fwww.minfin.gov.ua%2Ffile%2Flink%2F344083%2Ffile%2FPresentation-Ukrainian.ppt&ei=DJBmUti1FO6T0QWB6YD4DA&usg=AFQjCNGnYGic0NUJIBN_1NcN_uZJp-iaSw&sig2=yJzqFECKEasvZRR7is5u4A; 18.10.13.

W gospodarce Ukrainy wyodrębniono dziewięć regionów gospodarczych, każdy z nich obejmuje kilka obwodów terytorialnych. Najbardziej rozwiniętymi są doniecki (16,8% PKB) i przydnieprowski (14,6 % PKB) region gospodarczy.

Największy udział w strukturze gospodarki Ukrainy ma produkcja przemysłowa (około 26% PKB)⁶. W strukturze przemysłu największy udział mają metalurgia, budowa maszyn, produkcja energii elektrycznej oraz przemysł chemiczny i lekki. Zgodnie z danymi statystycznymi z 2011 roku 66,3% wolumenu produkcji przemysłowej przypada na przemysł przetwórczy, 22,7% — na produkcję energetyczną i 11% na produkcję przemysłu wydobywczego⁷. Dobrze rozwinięcie sektora produkcji przemysłowej jest spowodowane tym, że Ukraina jest bardzo bogata w zasoby naturalne. Na Ukrainie odkryto 20 000 złóż 200 różnych rodzajów surowców mineralnych. Niektóre odkryte złoża przewyższają ilością te z największych państw, w tym Stanów Zjednoczonych, Rosji, Kanady i innych. Ilości wydobywanego żelaza, magnezu, tytanu, cyrkonu oraz innych rud na Ukrainie należą do największych w Europie i na świecie.

Sektor rolniczy jest jednym z najbardziej perspektywicznych sektorów gospodarki Ukrainy, produkując ponad 22% dochodu narodowego kraju. Podstawowymi branżami rolnictwa są produkcja ziarna (około 50% produkcji rolnej), buraków cukrowych, słonecznika i oleju słonecznikowego, ziemniaków⁸. Ukraina zajmuje pierwsze miejsce na świecie jako producent słonecznika i drugie jako producent jęczmienia. Ukraina posiada 30% światowych zapasów czarnoziem, które stanowią około 60% obszarów rolnych Ukrainy.

Do zalet gospodarki Ukrainy należy to, że jest ona gospodarką tranzytową. Przez Ukrainę przechodzi 5 z 10 transeuropejskich korytarzy transportowych. Rozwinięte są wszystkie rodzaje transportu — kolejowy, samochodowy, wodny, powietrzny oraz system rurociągów (około 22 000 km połączeń kolejowych, około 170 000 km autostrad, ponad 2000 km dróg wodnych). Indeks transportowy Ukrainy należy do najwyższych w Europie i wynosi 3,11 (zgodnie z Rendall scale).

Podstawowe problemy gospodarcze Ukrainy

Problemy dotyczące bezpieczeństwa Ukrainy, zwłaszcza gospodarczego, były zdefiniowane w Pośłaniu Prezydenta Ukrainy do Parlamentu Ukrainy. Należą do nich: zwiększenie bezpieczeństwa finansowego oraz maksymalne zwiększe-

⁶ Portal internetowy Ukraińskiego Biura Statystycznego, http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2007/pr/orp_rik/orp_06_u.htm; 18.10.13.

⁷ Portal internetowy Ukraińskiego Biura Statystycznego, http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2008/vvp/vvp_ric/vtr_u.htm; 18.10.13.

⁸ Portal internetowy Ukraiński Lisowod, <http://www.lesovod.org.ua/node/19115>; 18.10.13.

nie klimatu inwestycyjnego; osiągnięcie realnego wzrostu gospodarczego i powołanie efektywnego systemu opieki społecznej; rozwój potencjału naukowego; zwiększenie bezpieczeństwa energetycznego; podwyższenie poziomu konkurencyjności Ukrainy z uwzględnieniem interesów narodowych.

Podsumowanie opinii naukowców i ekspertów, dotyczące źródeł zagrożeń dla bezpieczeństwa ekonomicznego Ukrainy pozwala stwierdzić, że głównym zagrożeniem jest brak odpowiedniej polityki państwowej dotyczącej regulacji procesów gospodarczych. Wyznacznikiem reform gospodarczych powinno zostać połączenie pragmatycznej polityki ochrony interesów narodowych z polityką ochrony dobrobytu ludności. Materialną podstawą tego procesu musi być odrodzenie oraz przyspieszony rozwój perspektywicznych sektorów gospodarki narodowej za pomocą programów restrukturyzacji kompleksu gospodarczego.

Pod względem strategicznym bezpieczeństwo gospodarcze może być gwarantowane tylko przez konkurencyjną gospodarkę. Natomiast teraz panuje tendencja do wdrażania jedynie taktycznych środków dotyczących rozwoju społeczno-gospodarczego, które nie niosą żadnego efektu. Podstawowym zadaniem państwa w kontekście bezpieczeństwa gospodarczego jest powołanie takiego gospodarczego, politycznego i prawnego środowiska oraz infrastruktury instytucyjnej, które by stymulowały najbardziej rentowne przedsiębiorstwa, procesy inwestycyjne, produkcję perspektywicznych konkurencyjnych towarów. Temu procesowi powinno towarzyszyć wiele działań, w tym najbardziej istotne są:

- diagnostyka konkurencyjności poszczególnych branż, tworzenie warunków do wejścia do światowego systemu gospodarczego;
- wybór sfer, branż i działek priorytetowych, które mogłyby zabezpieczyć wejście na rynki światowe;
- powołanie programów i mechanizmów ich realizacji odpowiednio do wybranych priorytetów;
- zabezpieczenie aktywnego udziału w realizacji programów państwa oraz innych podmiotów działalności gospodarczej⁹.

Również trzeba wziąć pod uwagę, że miejsce kraju we współczesnym świecie zależy od jakości kapitału ludzkiego, edukacji i stopnia wykorzystania nauki i technologii w produkcji. Wystarczająca ilość siły roboczej i surowców jest coraz rzadziej traktowana jako przewaga konkurencyjna¹⁰.

Ze względu na podane wyżej wytyczne można określić następujące problemy Ukrainy w gospodarce światowej oraz sposoby osiągnięcia bezpieczeństwa gospodarczego:

⁹ Portal internetowy rządu Ukrainy, <http://www.rnbo.gov.ua/news/25.html>; 15.10.13.

¹⁰ Portal internetowy Radio Swoboda, <http://www.radiosvoboda.org/content/article/1987935.html>; 15.10.13.

1. Aspekt finansowy bezpieczeństwa gospodarczego

Podstawowymi problemami finansowo-ekonomicznego bezpieczeństwa Ukrainy są: zaburzenia finansów publicznych, strata wewnętrznej i zewnętrznej zdolności płatniczej, kryzys systemu płatności; słaby rozwój giełdy papierów wartościowych; dominacja relacji barterowych; „ucieczka” kapitału krajowego za granicę; utrata zaufania do waluty krajowej, instytucji finansowych. Jednym z najbardziej istotnych zagrożeń dla bezpieczeństwa finansowego jest wyczerpanie źródeł środków finansowych — dochód podmiotów gospodarczych, dochód budżetów wszystkich poziomów, wydatki amortyzacyjne i in.

Wzmocnienie systemu bezpieczeństwa finansowego powinno przede wszystkim opierać się na uwzględnieniu roli pochodnej finansów w zabezpieczeniu funkcjonowania gospodarki. W aspekcie organizacyjnym podstawą bezpieczeństwa gospodarczego jest zgodne współdziałanie państwowego, komunalnego i prywatnego sektora finansów publicznych gospodarki narodowej oraz zapewnienie możliwości kontrolowania każdego z nich. Inną istotną umową bezpieczeństwa finansowego jest zgodność i współdziałanie polityki budżetowej państwa, w tym fiskalnej i inwestycyjnej, i polityki monetarnej, w tym kredytowej, pieniężno-walutowej, ubezpieczeniowej i giełdowej. Bardzo duże znaczenie ma również problem obrotu pieniędzy w gospodarce. Gotówkowy i bezgotówkowy obrót pieniędzy, w związku z wysoką stopą udziału szarej strefy, pozostaje jednym z podstawowych czynników kryzysu płatniczego, który hamuje możliwości przeniesienia gospodarki krajowej na drogę stabilności oraz zabezpieczenia wzrostu gospodarczego¹¹.

2. Bezpieczeństwo energetyczne

Podstawowym niebezpieczeństwem w energetyce jest dominacja energochłonnych branż gospodarki i brak surowców energetycznych — kryzys energetyczny. Krytycznym problemem pozostaje kwestia zabezpieczenia elektrowni (jądrowych, wodnych i ciepłych) paliwem niezbędnym do ich funkcjonowania.

Wśród najważniejszych czynników, które zaostrzają problemy w sektorze energetycznym, wyodrębnia się system tworzenia cen. Taryfy ciągle wzrastają, ale wzrost ten jest nieuzasadniony ekonomicznie oraz odbywa się niesystematycznie¹². Ten fakt potwierdzony jest przez inwestorów zagranicznych, dla których sektor energetyczny jest jednym z najmniej atrakcyjnych pod względem bezpośrednich inwestycji zagranicznych. Niedostateczną uwagę poświęca się problemowi energooszczędności. W gospodarce Ukrainy nie ma mechanizmu zachęcającego do oszczędnego wykorzystywania surowców energetycznych oraz

¹¹ Portal internetowy, <http://buklib.net/books/22538/> Сучасні проблеми економічного розвитку України; 13.10.13.

¹² Portal internetowy, <http://www.epravda.com.ua/news/2013/07/1/383039/>; 16.10.13.

nie ustalono kompleksowej koordynacji działań na rzecz energooszczędności i działań mających na celu zwalczanie szarej strefy i przestępczości gospodarczej w tym sektorze. Do głównych kierunków poprawy sektora energetycznego można zaliczyć:

- dywersyfikację dostawców nośników energetycznych;
- stymulację energooszczędzania w gospodarce kraju;
- doskonalenie działalności rynku energetycznego;
- sformułowanie konkretnej strategii rozwoju rynku energetycznego na przyszły okres.

3. Społeczne aspekty bezpieczeństwa gospodarczego

W ostatnich latach panuje negatywna tendencja do pogorszenia potencjału siły roboczej Ukrainy. Do głównych czynników tego zjawiska należy odnieść: pogorszenie naturalnej bazy formacji pracowników, zmniejszenie realnego dochodu ludności, nieodpowiedniość poziomu płac do funkcji reprodukcyjnej, stymulacyjnej i regulacyjnej, zwiększenie liczby bezrobotnych, obniżenie efektywności wykorzystania siły roboczej, zmniejszenie jej kwalifikacji zawodowych.

W społeczeństwie Ukrainy od końca lat 80. panuje wiele negatywnych zjawisk o charakterze demograficznym — ujemny przyrost naturalny i niska średnia wieku życia. Zmniejszenie liczby ludności Ukrainy jest spowodowane również procesem migracyjnym. Od 1994 roku saldo migracji na Ukrainie jest ujemne. Płace pracowników kultury, edukacji, sztuki, ochrony zdrowia pozostają na poziomie 50–70% średniej płacy i wynoszą 48–68% minimum egzystencji. Akcent polityki społecznej powinien koncentrować się na ludności pracującej — dla zwiększenia tempa realnego dochodu pracowników. Nasila się także problem długoterminowego bezrobocia ludności zdolnej do pracy. System polityki społecznej wymaga pełnej i głębokiej reformy¹³.

4. Żywnościowe bezpieczeństwo Ukrainy

Aktualnym problemem jest zabezpieczenie odpowiedniego stanu sektora towarów agrarno-rolniczych. W ciągu ostatnich lat poziom żywnościowego bezpieczeństwa Ukrainy obniżył się do krytycznie niebezpiecznego poziomu. Zgodnie z kryterium kaloryczności i jakościową dietą Ukraina przeniosła się od poziomu państw rozwiniętych (3300–3800 kcal/dzień) do proggu żywnościowego niebezpieczeństwa (2500 kcal/dzień).

Rolnictwo to jedyny dział gospodarki, który przynosi straty w ciągu ostatnich lat. Potencjał rolniczy wykorzystywany jest z niską efektywnością, a produktywność pracy w sektorze rolnym ma tendencję do obniżenia. Coraz częściej zdarzają

¹³ С. Панчигин, *Економіка України*, Львів 2002. (Rozdz. 10).

się przypadki, kiedy rząd Ukrainy najpierw sprzedaje towary rolnicze za granicę, a później kupuje je z powrotem, co związane jest ze złym zarządzaniem w tym sektorze. Nie traci aktualności problem jakości produkcji rolnej, której dostarcza się na rynki konsumenckie. W najkrótszym terminie powinien być rozwiązany problem przemytu żywności, zagrażający nie tylko gospodarce kraju, lecz także zdrowiu ludności.

5. Ekologiczne i technogenne aspekty bezpieczeństwa gospodarczego

Ocena ogólnego bezpieczeństwa ekologicznego i technogennego jest fundamentem, na którym buduje się strategię i taktykę państwowej polityki w sferze ochrony ludności i terytorium Ukrainy. Gospodarka Ukrainy charakteryzuje się bardzo nietradycyjnymi problemami w sferze ekologii. Państwo staje przed palącą potrzebą wyznaczenia priorytetów w sferze ochrony przed kryzysem ekologicznym i sytuacjami nadzwyczajnymi, co pozwoli na podjęcie bardziej efektywnych decyzji dotyczących wdrażania środków, które mają doprowadzić do stałego rozwoju gospodarczego, ustanowienia dopuszczalnego ryzyka oraz bezpieczeństwa ekologicznego i technogennego.

Podstawowym problemem gospodarki Ukrainy jest nieodpowiedniość pomiędzy zanieczyszczeniem środowiska a ilościami wytworzonej produkcji. W stanie krytycznym jest gospodarka komunalna. Amortyzacja sieci wodociągowych i kanalizacyjnych, sprzętu i wyposażenia tej strefy staje się przyczyną chronicznych wypadków i awarii, które skutkują znacznymi szkodami w środowisku oraz powodują straty wśród ludności.

Rozwiązanie kwestii ochrony środowiska powinno zostać ważnym czynnikiem aktywującym modernizację gospodarki. Do głównych środków rozwiązania problemów ekologicznego i technogenego charakteru należą:

- uniknięcie nagłych wypadków o charakterze naturalnym i technogenym przez stworzenie warunków do efektywnego systemu ochrony życia ludności w nagłych wypadkach;
- wdrożenie systemu państwowych regulacji i rozwoju gospodarczych środków w zakresie zapobiegania i reagowania na nagłe wypadki;
- rozwój kryzysowo-ekologicznej medycyny w nagłych wypadkach i nadzwyczajnych zdarzeniach¹⁴;
- wprowadzenie zamkniętej i niskoodpadowej produkcji, zwiększenie wykorzystania surowców wtórnych.

¹⁴ А. Павлюк, *Структурні перетворення в Україні: Передумови Модернізації економіки*, Київ 2012, s. 34–37.

6. Aspekt naukowo-technologiczny bezpieczeństwa gospodarczego

Zabezpieczenie rozwoju naukowo-technologicznego potencjału państwa jest podstawą zrównoważonego wzrostu gospodarczego państwa. Na Ukrainie został skoncentrowany znaczny naukowo- i badawczo-techniczny potencjał byłego Związku Radzieckiego. Na Ukrainę przypada wysoki udział wynalazków oraz „know-how”. Jednak podstawowy problem stanowi praktyczna realizacja naukowo-technologicznych innowacji. Na Ukrainie nie istniał oraz wciąż nie powstał skuteczny mechanizm transformacji w łańcuchu „nauka–technologia–biznes”.

Dofinansowanie nauki i innowacyjności w gospodarce Ukrainy zaledwie osiąga 0,5% PKB 2011 roku w budżecie na rok 2012. Obowiązujące ustawodawstwo nie chroni klimatu sprzyjającego aktywacji działalności naukowo-technologicznej i rozwoju gospodarki krajowej w oparciu o innowacje.

Do podstawowych cech spadku w zakresie krajowej naukowo-technicznej sfery należą:

- strata kadrowego naukowego potencjału Ukrainy (elita naukowa wyemigrowała z Ukrainy);
- fizyczna i umysłowa starość podmiotów naukowo-badawczych oraz zniszczenie infrastruktury naukowych organizacji Ukrainy;
- zwiększenie luki między nauką a produkcją.

Działalność innowacyjną prowadzi tylko 20% przedsiębiorstw Ukrainy, ale ich liczba każdego roku zmniejsza się o 8,8%.

7. Aspekt zewnętrznogospodarczy bezpieczeństwa narodowego

Zewnętrznogospodarcze bezpieczeństwo polega na zdolności państwa do przeciwdziałania negatywnym zewnętrznym czynnikom oraz minimalizacji szkód nimi spowodowanych.

Priorytetowym kierunkiem prac w tej dziedzinie powinno być ograniczanie importu towarów zagranicznych na rzecz produkcji krajowej. Zdywersyfikowana polityka celna i taryfowa powinna sprzyjać eksportowi wysokotechnologicznej produkcji krajowej za granicę. Ważne jest również zagwarantowanie bezpieczeństwa państwa przez realizację geoekonomicznego potencjału Ukrainy.

Choroba holenderska jako główne zjawisko negatywne we współczesnej gospodarce Ukrainy

Choroba holenderska wiąże się z wystąpieniem negatywnych skutków dla gospodarki krajowej w związku z eksploatacją złóż naturalnych oraz oparciem całej gospodarki państwa na polityce eksportu surowców mineralnych. Surowce mine-

ralne są i pozostają jedną z podstaw gospodarki Ukrainy¹⁵. Wystąpienie takiego negatywnego zjawiska jak choroba holenderska może być stosowane dla określenia jej polityki wewnętrznej i zewnętrznej.

Ukraina posiada złoża surowców mineralnych należące do największych na świecie, według danych niektórych badaczy oszacowana ich wartość wynosi od 7 do 11 bilionów USD¹⁶. Aby bardziej dokładnie sprecyzować ilość surowców mineralnych na terytorium Ukrainy, w roku 2000 Parlament Ukrainy wydał specjalne rozporządzenie celem dokładnego oszacowania ilości zapasów. Zastosowano jednolitą metodę. Ustalono, że wartość złóż ukraińskich wynosi 1,9 bln USD, w tym czasie światowe złoża oszacowane zostały na kwotę 88 bln USD, czyli Ukraina posiada 2,2% światowego wolumenu surowców mineralnych. Jednak ostateczne obliczenia dokonane przez ekspertów zagranicznych oceniają złoża ukraińskie na 0,5–0,6%. Błędy są najczęściej popełniane z trzech powodów: po pierwsze różne metody obliczenia, po drugie potencjał geologiczny Ukrainy nie jest zupełnie zbadany i po trzecie eksperci ukraińscy często manipulują wskaźnikami ze względów politycznych (przyporównując węgiel i żelazo do ropy naftowej i gazu).

W 2012 roku ogólna wartość produkcji górniczo-wydobywczej oraz przetwórczego przemysłu na Ukrainie wyniosła 874,3 mld UAH albo 109,0 mld USD. W zestawieniu absolutnym jest to ponad 50% dochodu państwa oraz większa część PKB Ukrainy w tym roku. Podobna sytuacja była w poprzednich latach.

Tak wysoki udział wydobycia surowców mineralnych w sposób bolesny skutkowało podczas kryzysu gospodarczego 2008 roku. Dobrobyt gospodarczy Ukrainy w dużym stopniu jest uzależniony od surowców mineralnych i branż, które na nich bezpośrednio się opierają. Dlatego skutkiem kryzysu 2008 roku na Ukrainie było zmniejszenie wolumenu eksportu surowców mineralnych za granicę, co spowodowało, że PKB kraju zmniejszyło się o około 30%¹⁷.

W ciągu ostatniego dziesięciolecia górniczo-hutniczy sektor gospodarki był samowystarczający. Przedstawiciele władz ukraińskich w swojej większości mają prywatne interesy w tym sektorze, dlatego często można się spotkać z niezasadzonymi jego preferencjami. Poziom rentowności, a więc i inwestycyjna atrakcyjność sektora jest o wiele wyższa niż innych sektorów gospodarki, przekracza ona produkcję z wysokim stopniem przetwarzania. Mamy tu do czynienia z sytuacją, kiedy bardzo wysokie dochody pochodzące z wydobywania surowców i hutnictwa ściągają do siebie inwestycje, tym samym blokując rozwój branż wysoko-technologicznych.

¹⁵ В. Гейця, *Новий курс: реформи в Україні. 2010–2015. Національна доповідь*, Кіїв 2010, s. 232.

¹⁶ Д. Гурський, *Концептуальні засади розвитку геологічної галузі України // Мінеральні ресурси України*, 2004, s. 3–6.

¹⁷ В. Гейця, *op. cit.*

Taka sytuacja gospodarcza daje podstawy, by mówić o tzw. chorobie holenderskiej na szczeblu krajowym. Wspomniana sytuacja była często analizowana przez ekonomistów, którzy odznaczają fenomen odwrotnej zależności pomiędzy tempem wzrostu gospodarczego kraju a bogactwem jego złóż naturalnych. Związek między wielkością surowców mineralnych i niskim poziomem aktywności gospodarczej stał się przedmiotem badania w wielu pracach naukowych i został nazwany „klątwą surowców” albo „paradoksem bogactwa”. W przypadku krajów rozwiniętych taka sytuacja po raz pierwszy była przebadana na przykładzie Holandii, dlatego została nazwana „chorobą holenderską”.

Dla wyjaśnienia, jakie państwa są objęte zjawiskiem choroby holenderskiej, MFW wprowadził wiele kryteriów:

- udział dochodu budżetu państwa od sprzedaży surowców mineralnych;
- udział dochodów od eksportu surowców mineralnych (kiedy udział wynosi ponad 25%, państwo jest uważane za bogate w surowce mineralne).

Jeśli kierować się tymi kryteriami, to Ukraina przekracza próg, a więc jest objęta tym zjawiskiem.

Badania inwestycyjnego procesu i jego tendencji na Ukrainie od momentu wzrostu gospodarczego w 1999 roku ujawniają niebezpieczną dla gospodarki monopolizację branż górniczych i hutniczych. Ten wniosek można wysnuć, analizując inwestycje w kapitał według rodzajów działalności gospodarczej. Udział branż górniczych i hutniczych w ogólnym wolumenie inwestycji stanowi około 40% wszystkich inwestycji w produkcję przemysłową. Dlatego stanowisko monopolowe branż górniczych i hutniczych pozwala im na uzyskiwanie wysokich dochodów i zmiany ruchu środków finansowych¹⁸.

Zakończenie

Gospodarka Ukrainy, mimo że ma wielki potencjał gospodarczy, jednak przez nieprawidłową politykę rządową oraz wysoki stopień korupcji w gospodarce i organach państwowych nie może być uważana za państwo rozwinięte. Gospodarka Ukrainy wymaga natychmiastowych zmian i reform wszystkich sektorów oraz wielkich nakładów finansowych do realizacji tych celów. W celu zabezpieczenia bezpieczeństwa gospodarczego Ukrainy zmiany muszą być dokonane w następujących obszarach: finansowy obszar bezpieczeństwa gospodarczego, bezpieczeństwo energetyczne, społeczne bezpieczeństwo, żywnościowe bezpieczeństwo oraz zewnętrzne bezpieczeństwo narodowe.

Wielkie niebezpieczeństwo i dużo skutków negatywnych niesie zjawisko choroby holenderskiej, które występuje w gospodarce Ukrainy i zostało ujawnione po kryzysie 2008 roku.

¹⁸ В. Онікієнко, *Інноваційна парадигма соціально-економічного розвитку України*, Київ 2006, s. 480.

Podsumowanie

Każdy sektor gospodarki Ukrainy wymaga zmian oraz ponoszenia wielkich nakładów finansowych dla konkurencyjnego i poprawnego funkcjonowania. Rozwiązanie głównych problemów rozwoju gospodarki Ukrainy pozwoli uczynić z niej ważnego gracza na arenie międzynarodowej. Największe dochody przynosi sektor górnictwa i hutnictwa w gospodarce Ukrainy, lecz jest to spowodowane nie innowacyjnością gospodarki, a pomocą ze strony państwa oraz wielkimi inwestycjami kapitałowymi.

Bibliografia

- Гейця В., *Новий курс: реформи в Україні. 2010–2015. Національна доповідь*, Кіjów 2010.
- Гурський Д., *Концептуальні засади розвитку геологічної галузі України*, Мінеральні ресурси України, 2004, s. 3–6.
- Онiкiєнко В., *Інноваційна парадигма соціально-економічного розвитку України*, Кіjów 2006.
- Панчигин С., *Економіка України*, Львів 2002. (Rozdz. 10).
- Павлюк А., *Структурні перетворення в Україні: Передумови Модернізації економіки*, Кіjów 2012, s. 34–37.

Portale internetowe

- Finansy UA <http://news.finance.ua/ua/~1/110/all/2007/11/22/111679>.
- Nacjonalna Biblioteka im. W.Wernadskiego, Л. Садула, Основні торговельні Партнери України в Європейському Союзі, http://archive.nbuv.gov.ua/portal/chem_biol/nvnlts/20_1/144_Sadula_20_1.pdf.
- Portal internetowy The World Factbook, <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/up.html>.
- Strona Banku Światowego, <http://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.PCAP.PP.CD>
- Strona Ministerstwa Finansów, https://www.google.pl/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=1&ved=0CCoQFjAA&url=http%3A%2F%2Fwww.minfin.gov.ua%2Ffile%2Flink%2F344083%2Ffile%2FPresentation-Ukrainian.ppt&ei=DJBmUti1FO6T0QWB6YD4DA&usq=AFQjCNGnYGic0NUJIBN_1NcN_uZJp-iaSw&sig2=yJzqFECKEasvZRR7is5u4A.
- Strona Ukraińskiego Biura Statystycznego, http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2007/pr/orp_rik/orp_06_u.htm.
- Strona rządu Ukrainy, <http://www.rnbo.gov.ua/news/25.html>.
- Strona Radia Swoboda, <http://www.radiosvoboda.org/content/article/1987935.html>.

Problems of contemporary Ukrainian economy — analysis of the GDP structure

Summary

Each sector of Ukraine's economy needs changes as well as allocation of great financial resources for competitive and proper functioning. Solving the main problems of development of Ukraine's economy will make this country a major player on the international arena. The sources of highest income in the economy of Ukraine include mining and metallurgy sector, but it is so not due to innovative economy, but due to support from the state, and large private capital investments.